

КОМПЕТЕНТІСНА СКЛАДОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні необхідності використання компетентнісно орієнтованої моделі у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти. Запропонована модель побудована на основі теоретичного аналізу наукових праць із проблем дошкільної освіти з використанням методів педагогічного проектування та моделювання. Вона враховує специфіку професійної діяльності педагога ДНЗ і має практичне спрямування. Значення дослідження полягає в тому, що запропонована модель може бути використана у практиці підготовки фахівців дошкільної освіти. Перспективними вважаємо подальші дослідження щодо підготовки керівника дошкільного навчального закладу на основі компетентнісного походу.

Ключові слова: компетентність, організаційно-управлінська компетентність, освітня компетентність, науково-дослідна компетентність, компетентнісний підхід, компетентнісна модель фахівця дошкільного профілю, компетентнісна професійна підготовка, професійна спрямованість освіти.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні умови ставлять перед системою професійної освіти завдання підготовки компетентного, конкурентоспроможного фахівця для роботи в динамічно мінливих умовах, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання, готового до подальшої самоосвіти і саморозвитку. Розв'язання цієї проблеми зосереджено в побудові нового освітнього простору та реалізації положень Болонської декларації. В умовах інноваційних перетворень освітньої сфери змінюється стратегія підготовки фахівців, у тому числі й майбутніх педагогів дошкільної освіти [1]. Особлива увага сучасних дослідників зосереджена на підготовці фахівців, здатних творчо реалізовувати власні педагогічні вміння в нових умовах життя, у ситуаціях швидких змін. У зв'язку з цим у сучасній вітчизняній педагогіці відбуваються суперечливі процеси, пов'язані зі зміною її змістових характеристик. Одна з відмінних особливостей цих процесів полягає в тому, що здійснюється перегляд і переосмислення змісту професійної готовності випускників педагогічного вищого навчального закладу в цілому і педагога дошкільної освіти зокрема.

Особливо актуальною стає проблема забезпечення дошкільних освітніх установ професійно компетентними педагогічними кадрами, здатними до ефективного управління освітнім процесом і сприяння успішній соціалізації дітей дошкільного віку. Тому перед професійною освітою стоїть важливе завдання – сформулювати в майбутніх педагогів дошкільної освіти особистісно та професійно значущі компетентності, що визначають їх професійну готовність до роботи з дітьми дошкільного віку.

Аналіз актуальних досліджень. Аналізу стратегічних напрямів реформування системи освіти присвячено фундаментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців В. П. Андрущенко, Г. О. Атанова, В. І. Бондаря, І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало, О. Г. Мороза, С. О. Сисоєвої, Д. В. Чернілевського та ін. Вони вважають пріоритетним завданням вищої освіти підготовку компетентнісних фахівців нового рівня якості, які б відповідали сучасним вимогам суспільства, були спроможними легко адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, володіючи вміннями впродовж усього життя самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний професійний досвід [2]. Однозначним є те, що підготовка педагогічних кадрів, у тому числі й педагога дошкільного фаху, насамперед, має відповідати вимогам сучасності, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості й вихованості майбутнього покоління. Розглядаючи проблеми вдосконалення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти з позицій компетентнісного підходу, на цьому акцентують увагу Л. В. Артемова, Г. В. Беленька, А. М. Богуш, З. Н. Борисова, Н. В. Гавриш, Н. М. Голота, Л. П. Завгородня, Н. Ф. Денисенко, Є. Є. Карпова, О. Г. Кучерявий, І. О. Луценко, Н. В. Лисенко, М. А. Машовець, Т. І. Поніманська, Г. В. Сухорукова та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати необхідність використання у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти компетентнісно орієнтованої моделі.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел і періодичних видань, педагогічне проектування та моделювання, бесіди зі студентами й фахівцями дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку системи вищої освіти в Україні характеризується інноваційним пошуком найвагоміших важелів впливу на покращення якості фахової підготовки. Ми переконані, що підготовка вихователя дітей дошкільного віку до професійної діяльності, маючи свою специфіку, повинна ґрунтуватися на основі компетентнісного підходу. Специфіка професійно-педагогічної діяльності педагога дошкільної освіти полягає в тому, що інваріантні вимоги й характеристики збагачуються специфічними особливостями професійної діяльності: вікові особливості дітей дошкільного віку, особливості організації діяльності, особливості взаємодії між дітьми і співробітниками ДНЗ. Структура діяльності педагога дошкільного профілю визначається його місією, пов'язаною із забезпеченням організаційно-управлінських умов для успішної освіти та соціалізації дитини в ДНЗ.

Оскільки освітній процес перебуває в полі зору професійної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу, визначимо основні сфери, на які спрямована його діяльність (рис. 1).

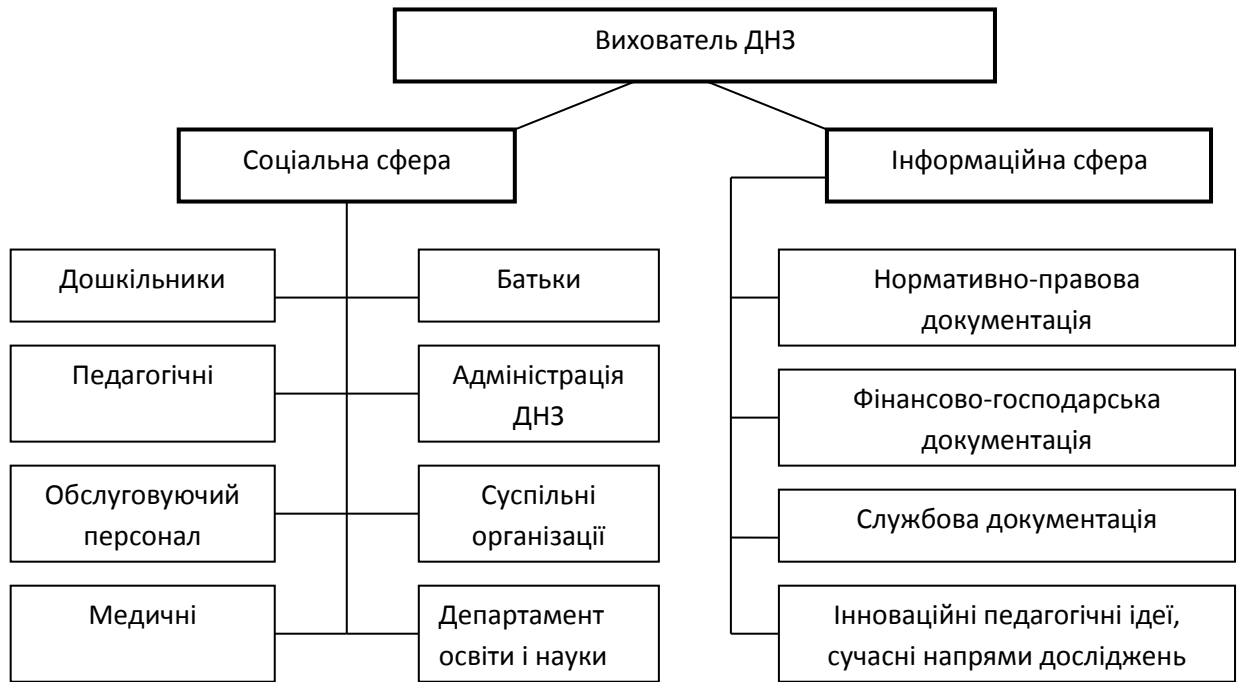

Рис. 1. Спрямування професійної діяльності вихователя ДНЗ

Досить важливим для реалізації компетентнісного підходу є визначення структури діяльності майбутнього фахівця дошкільного виховання (рис. 2).

Рис. 2. Структура педагога дошкільної освіти

Наведена структура діяльності педагога дошкільної освіти включає в себе: перелік сфер та об'єктів професійної діяльності, розкриття основних її видів, і є основою для кваліфікаційних характеристик майбутнього педагога. Отже, структура діяльності проектується на процес професійної підготовки майбутнього фахівця, стає зразком і аналогом його діяльності, а також пропонує зміст і форми відповідної навчальної діяльності студентів.

Таким чином, цілісне уявлення про структуру педагогічної діяльності фахівця дошкільного профілю дозволило сформулювати компетентнісну модель майбутнього педагога дошкільної освіти, яка розглядається як сума складових компетентності, що формуються у процесі освітньої діяльності та являє собою узагальнений опис того, чого повинна досягти особистість у процесі освітньої діяльності для успішного функціонування в системі суспільних відносин у ролі компетентного фахівця.

Модель фахівця визначає необхідні якості, властивості, знання, уміння, особливості особистості, необхідні для успішного оволодіння певним видом діяльності. Вона включає в себе характеристики професійної діяльності та професійні завдання, а також є нормативом запланованих професійних якостей випускника.

Основою для створення компетентнісної моделі майбутнього педагога виступили показники життєвих компетенцій дитини, визначені Базовим компонентом дошкільної освіти України, а також дослідження рівня готовності випускників ВНЗ до подальшої професійної діяльності.

Таким чином, керуючись вимогами Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти за спеціальністю 7.01010101 «Дошкільна освіта» та науково-методичними розробками моделей компетентностей інших спеціальностей, нами здійснена спроба створити компетентнісну модель педагога дошкільної освіти як структуру, що складається з трьох груп компетентностей (рис. 3), виявити типологію універсальних і предметних компетенцій майбутнього педагога, а також наповнити їх змістово.

Універсальні компетентності є основою для професійного становлення фахівця в певній галузі діяльності в умовах сучасної ринкової економіки, вони забезпечують нормальну життєдіяльність людини в соціумі. У характеристиці універсальних компетентностей важливим є врахування основних потенціалів, якими повинна володіти особистість: пізнавальний, морально-етичний, творчий, комунікативний, що визначають спрямованість на самовизначення в системі суспільних відносин. Звідси випливає, що універсальні компетентності являють собою систему знань, умінь, якостей особистості, які сприяють успіху його професійної діяльності.

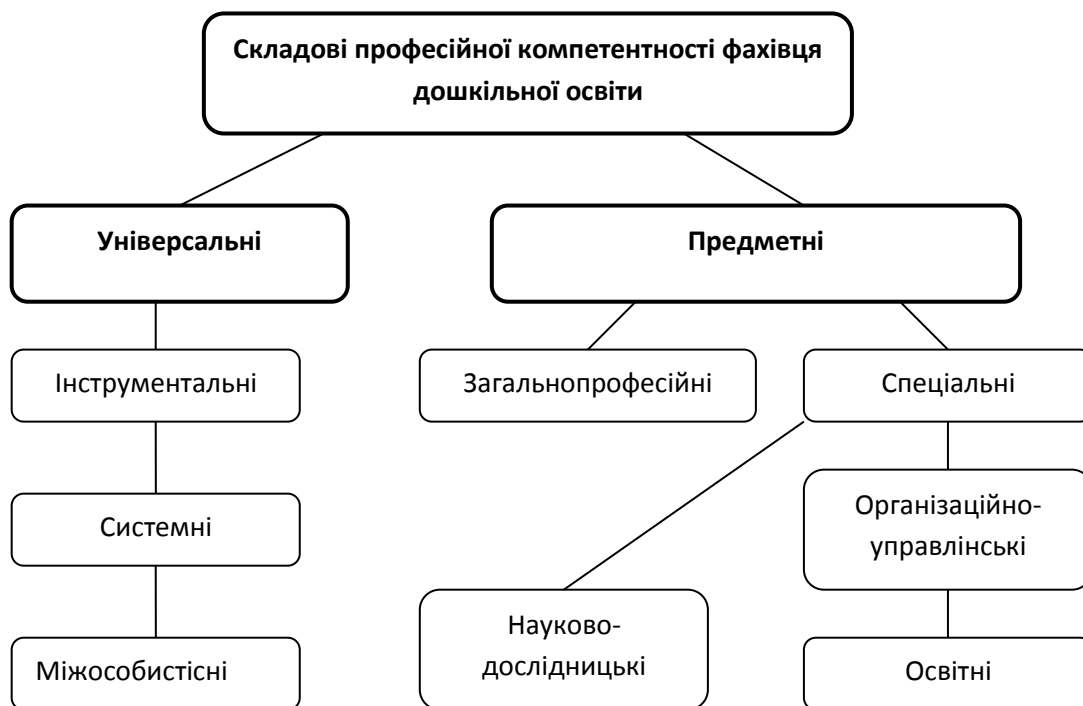

Рис. 3. Складові професійної компетентності фахівця дошкільної освіти

Значна частина складових універсальної компетентності набувається педагогами поза освітньою діяльністю. Однак слід зазначити, що деякі соціально значущі якості особистості не є постійними категоріями. Зі зміною соціально-економічного устрою суспільства змінюються й уявлення про оцінку особистісних якостей. Це означає, що окремі соціально значущі якості особистості рухливі в часі й напрями їх трансформування диктуються об'єктивними соціально-економічними умовами. І це, у свою чергу, означає, що сучасний компетентний педагог зобов'язаний відстежувати ці процеси й бути готовим адекватно об'єктивним умовам реагувати на інновації, що виникають, грамотно використовувати їх як в особистісному розвитку, так і у вирішенні педагогічних проблем. Отже, професійна компетентність є підсумком тієї внутрішньої роботи особистості педагога, у процесі якої зовнішнє, пройшовши через суб'єктивність особистості, переробляється та освоюється нею, породжуючи часом чітко не усвідомлене вміння в конкретній педагогічній ситуації вирішити конкретну педагогічну проблему.

Наступною складовою компетентнісної моделі майбутнього педагога дошкільного профілю є предметні компетентності, якими має володіти фахівець педагогічного профілю. Саме вони визначають його успіх у педагогічній діяльності. Сформованість цих компетентностей сприяє самореалізації та конкурентоспроможності педагога на ринку праці, робить процес професійного становлення особистості цілісним і системним. Ураховуючи той факт, що фахівець повинен володіти як загальними, так і конкретними компетентностями у межах професійної діяльності, модель майбутнього педагога має містити й загальнопрофесійні

та спеціальні компетентності. Тому, спираючись на кваліфікаційну характеристику фахівця дошкільної освіти, визначену державним освітнім стандартом, ми вважали за необхідне виділити спеціальні компетентності, що характеризують готовність фахівця у вузькій галузі професійної діяльності, тобто у сфері дошкільної освіти.

Усі структурні компоненти професійної компетентності спрямовані на практичну діяльність педагога дошкільної освіти, зокрема, формування в нього вміння вирішувати конкретні педагогічні ситуації. Професійна готовність педагога, тобто його загальна здатність мобілізувати наявні знання, досвід, особистісні та соціальні якості й цінності, які надбані у процесі освітньої діяльності та складають професійну компетентність майбутнього педагога.

Таким чином, запропонована модель демонструє специфіку діяльності фахівця дошкільної освіти, обумовлює створення сприятливих умов для безпечної і творчої праці співробітників ДНЗ з метою зміцнення здоров'я дітей, їх освіти та розвитку відповідно до вимог сучасного суспільства. Тому ми спробували максимально можливо врахувати специфіку його професійної діяльності і сформулювати перелік спеціальних педагогічних компетентностей, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності в умовах дошкільної освіти

1. Організаційно-управлінські:

- встановлює професійний і особистісний контакт з дошкільниками;
- сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку й освіти дитини дошкільного віку;
- встановлює гуманні відносини між учасниками педагогічного процесу, засновані на діалогічній взаємодії та емоційному контакті з дошкільниками;
- координує взаємодію між співробітниками ДНЗ;
- встановлює зв'язки з громадськістю;
- мотивує батьків на взаємодію з педагогами ДНЗ, аргументовано і доступно розкриває специфіку розвитку та навчання дошкільника;
- бере активну участь у плануванні діяльності ДНЗ;
- систематично підвищує власну професійну кваліфікацію;
- забезпечує охорону життя і здоров'я дітей та працівників ДНЗ;
- володіє здатністю до педагогічного аналізу;
- використовує експертні методи для оцінки різних програм освітнього закладу;
- аналізує розвивальне середовище та соціально-технічні умови ДНЗ;
- моделює освітні та педагогічні ситуації в ДНЗ.
- ураховує вимоги до оснащення та обладнання приміщень ДНЗ;
- використовує санітарні правила й норми, правила техніки безпеки та протипожежного захисту;

– здійснює аналітичну та рекламну діяльність (проводить анкетування, тестування, з'ясування потреб дитини й суспільства; організовує науково-методичні виставки, ярмарки, займається створенням сайту та ін.).

II. Освітні:

- розуміє значущість дитини в системі суспільних відносин;
- здійснює освітній процес, спрямований на розвиток та навчання дитини у період дошкільного дитинства;
- володіє варіативним арсеналом виховних підходів, методик та технологій;
- реалізовує особистісно-орієнтований підхід у роботі з дошкільнятами, застосовує діагностичні методики, спрямовані на вивчення особистості дошкільника;
- проектує напрями розвитку особистості дошкільника відповідно до його вікових та індивідуальних особливостей;
- відбирає зміст освіти, тобто спирається у відборі змісту на нормативні документи в галузі освіти (Базовий компонент дошкільної освіти України, програми тощо);
- використовує сучасні освітні технології;
- визначає критерії ефективності в застосуванні освітніх і виховних технологій;
- сприяє соціалізації дітей;
- сприяє формуванню загальної культури дітей;
- конструює різні форми психолого-педагогічної діяльності;
- має здібності до рефлексії та саморефлексії діяльності.

III. Науково-дослідні:

- будує програму власного професійного самовдосконалення в галузі діяльності відповідно до інноваційних напрямів дослідження проблеми розвитку дітей дошкільного віку;
- бере участь і організовує діяльність методичних об'єднань та інші види методичної роботи.

Висновки. Здійснено спробу змодельовати образ сучасного педагога дошкільної освіти на основі компетентнісного підходу, визначити його професійну компетентність як рівень знань і професіоналізму, що дозволяють приймати правильні рішення в конкретній педагогічній ситуації з метою сприяння благополучному розвитку дитини в умовах дошкільного навчального закладу. Наведені у статті компетентності визначають професійну спрямованість педагога дошкільного профілю, на основі якої він реалізує власні педагогічні функції і розв'язує поставлені перед ним професійні завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – №1. – С. 11–17.

2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. / наук. ред. Кононко О. Л. – К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.

РЕЗЮМЕ

Гиря А. А. Компетентностная составляющая в профессиональной подготовке специалистов дошкольного образования.

Цель статьи состоит в теоретическом обосновании необходимости использования компетентно ориентированной модели в процессе подготовки специалистов дошкольного образования. Предложенная модель построена на основе теоретического анализа научных трудов по проблемам дошкольного образования с использованием методов педагогического проектирования и моделирования. Практическое значение исследования состоит в том, что предложенная модель может быть использована в практике подготовки специалистов дошкольного образования. Перспективными считаем последующие исследования относительно подготовки руководителей ДОУ на основе компетентного подхода.

Ключевые слова: компетентность, организационно-управленческая компетентность, образовательная компетентность, научно-исследовательская компетентность, компетентностный подход, компетентностная модель специалиста дошкольного профиля, компетентностная профессиональная подготовка, профессиональная направленность образования.

SUMMARY

Girya O. The competence component in professional training of pre-school education specialists.

The purpose of this article consists in the theoretical substantiation of the need of using the competency-oriented model in the process of training specialists of pre-school education. The proposed model is built on the basis of the theoretical analysis of scientific works according to the problems of pre-school education with the use of methods of pedagogical projection and simulation, and also interrogation of students and workers of pre-school establishments.

The article defines the current state and problems of the system of higher education regarding to the training of specialists of pre-school profile. The attention is focused at the main directions of improvement of professional training of future teachers in the conditions of implementation of competence-based approach and the Bologna Declaration. The structure of the activity of the teacher of pre-school profile, which corresponds to the special features of its activity taking into account modern challenges, is proposed.

The competence model of a future specialist of pre-school education is proposed on the basis of the structure of activity and qualification characteristics. The competence model is built taking into account the specific character of the professional activity of the specialist of pre-school education and contains the enumeration of the special pedagogical competences, which are necessary for the successful realization of their professional activity under the conditions of the pre-school education: organizational-administrative, educational and scientific-research. The model reflects the specifics of activity of pre-school education specialist, causes the creation of favorable conditions for the safe and creative work of preschool education specialists, which are focused at children's health, their education and development in accordance with the requirements of modern society.

The practical value of investigation lies in the fact that proposed model can be used in the practice of training pre-school education specialists. Further investigations on the basis of competency-building approach will be considered prospective for the training of directors of pre-school education establishments.

Key words: *competence, organizational-administrative competence, educational competence, scientific-research competence, competency-building approach, competence-based model of the pre-school education specialist, competence-based professional training, professional direction of education.*